

Unga droganvändare och psykisk ohälsa - hur kan vi förebygga och minska utsattheten?

HVB-dagen Malmö 2021

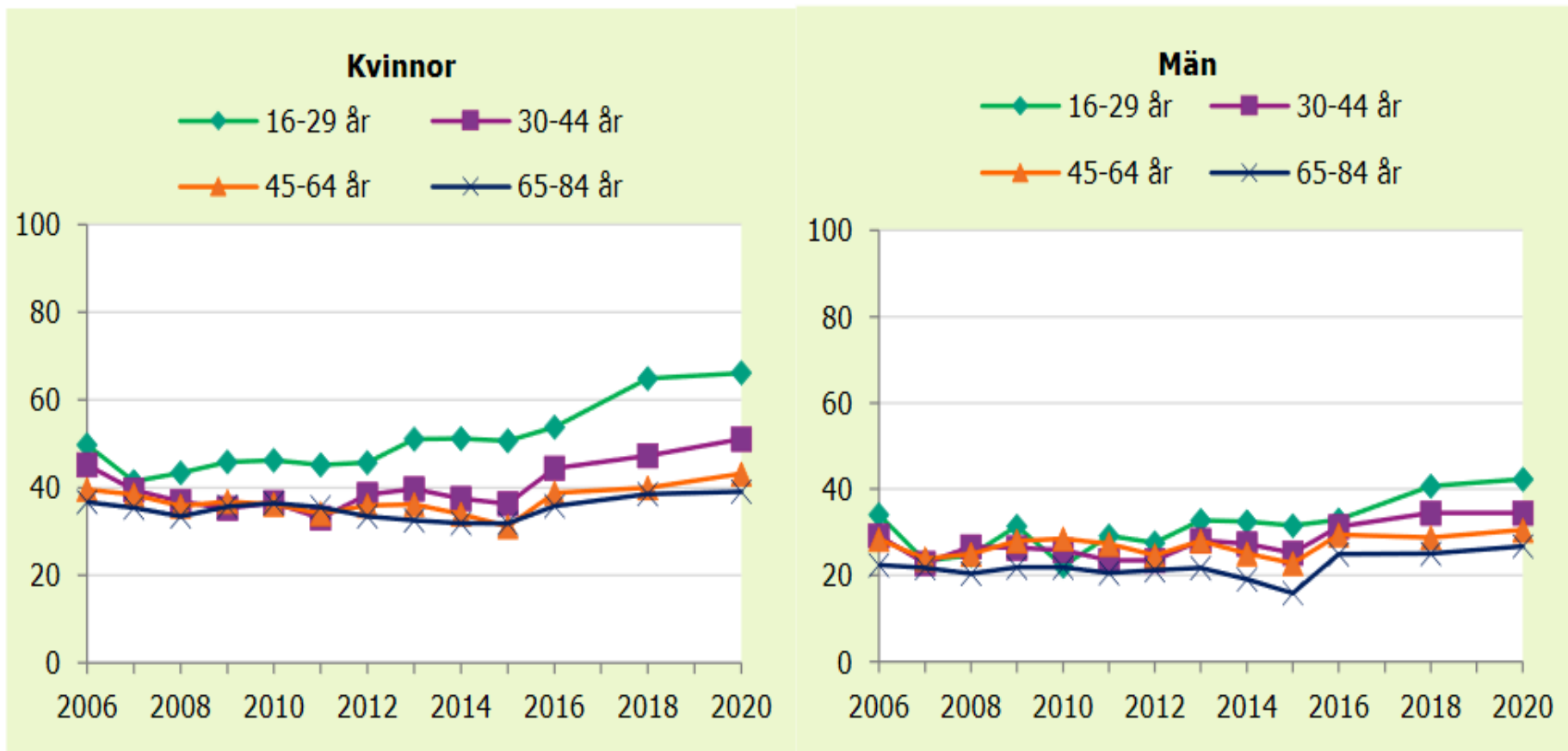
Torkel Richert, Docent Malmö Universitet
Torkel.richert@mau.se

Trender i droganvändning och psykisk ohälsa bland unga under 2000-talet

- Den psykiska ohälsan har ökat markant
- Alkohol användning, berusningsdrickande och problem kopplade till alkoholkonsumtion har minskat
- Narkotikaanvändningen har legat relativt stabilt, men de som använder narkotika gör det i något större utsträckning
- Andelen som använder NPS har minskat sedan 2012
- Ökad användning narkotikaklassade läkemedel (t ex tramadol)
- Mikrodosering och "partydrogande" verkar ha blivit vanligare
- Chemsex och riskfylld droganvändning bland HBTQ+ personer
- Ensamkommande som riskgrupp för drogberoende

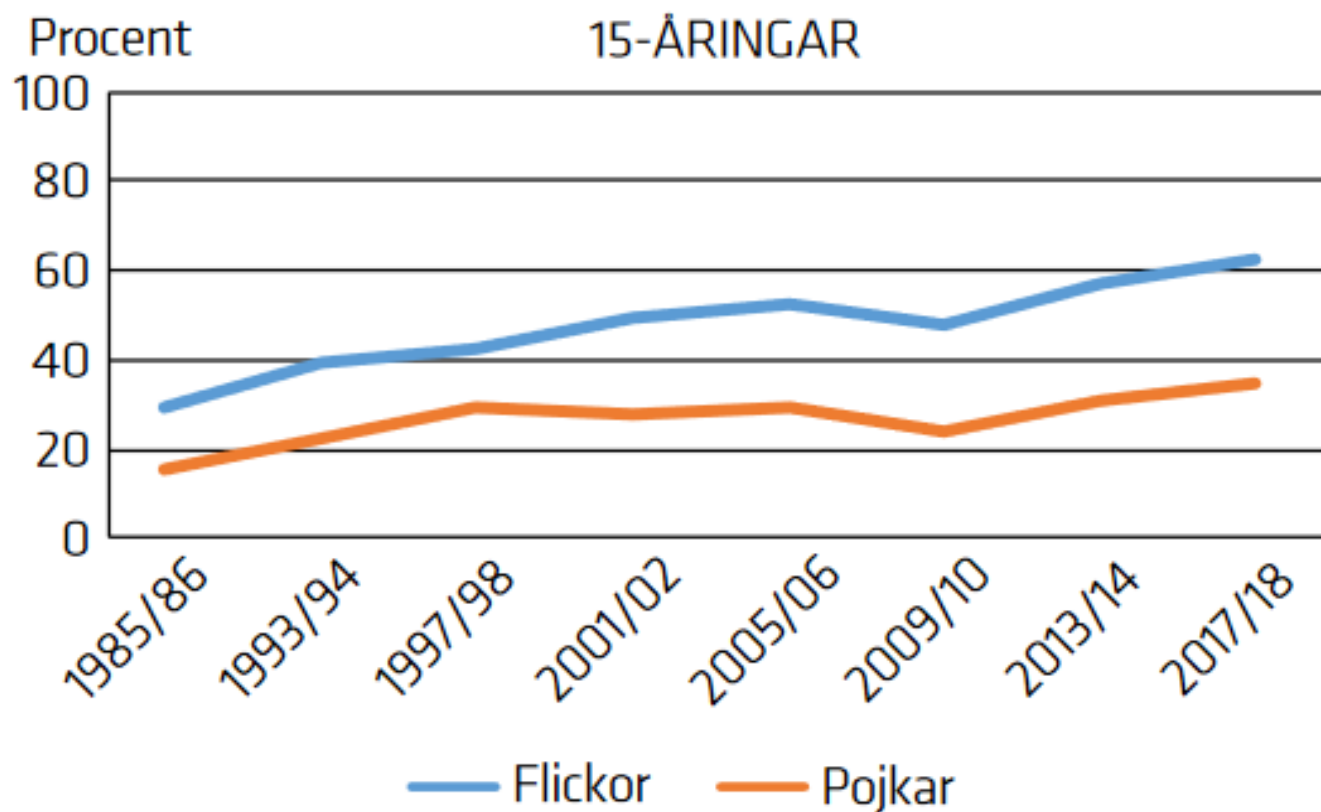
En större andel unga rapporterar psykiska besvär

Figur 13. Ängslan, oro, ångest (andelar i procent), 16–84 år. Kvinnor och män, fördelat på åldersgrupp, 2006–2020.

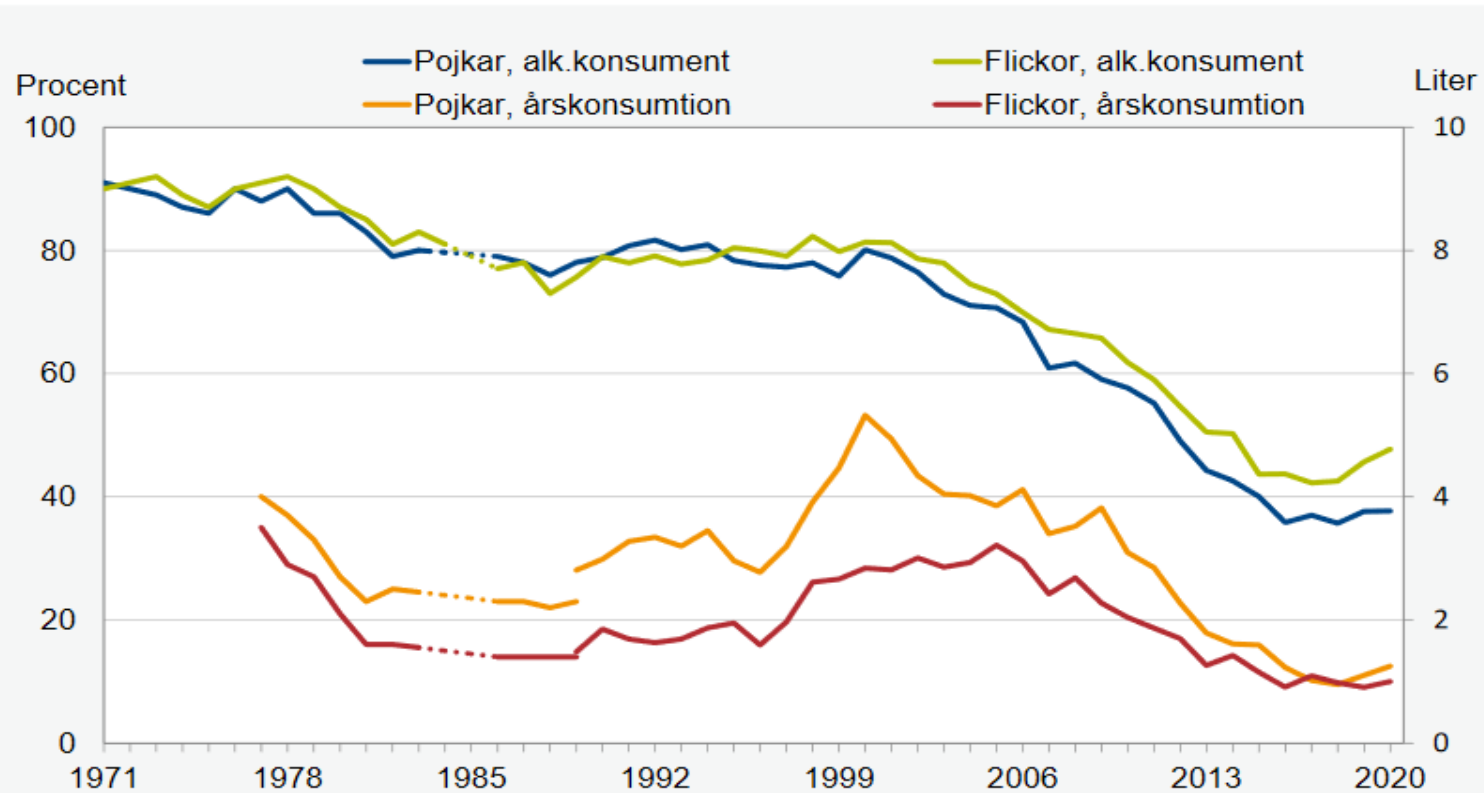

Källa: Nationella folkhälsoenkäten (HLV), Folkhälsomyndigheten

Andel 15 åringar som uppger att de har haft minst två psykiska och/eller somatiska besvär, mer än en gång i veckan, under de senaste sex månaderna.
(Skolbarns hälsovanor 2018)

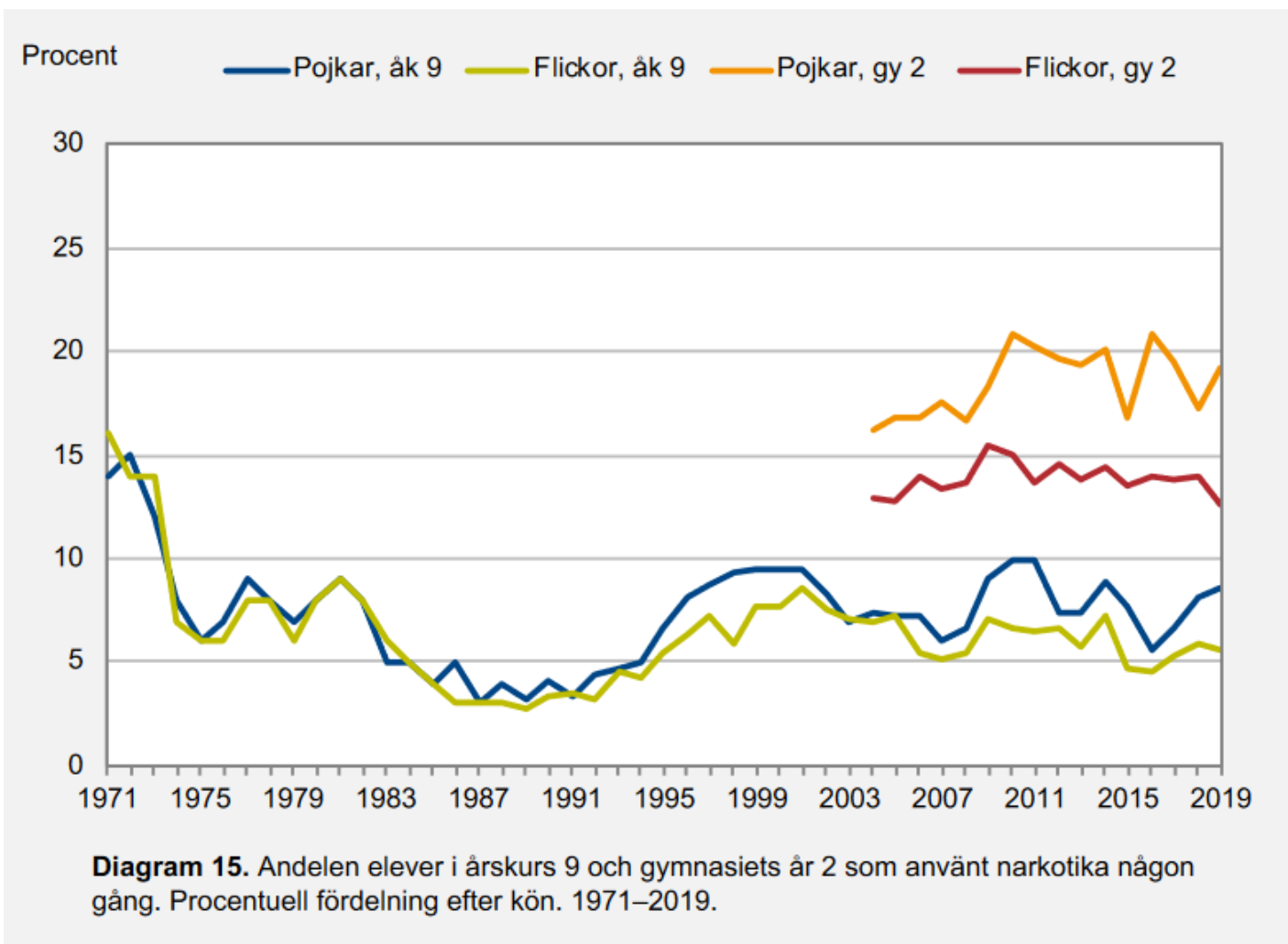

Andelen unga alkoholanvändare har minskat

Figur 2. Andelen elever i årskurs 9 som är alkoholkonsumenter (vänster axel) respektive den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen (höger axel) mätt i liter ren alkohol (100 %), efter kön. 1971–2020.

Andelen unga narkotikaanvändare är relativt stabil

Källa: CAN 2019, skolelevs drogvanor

Möjliga förklaringar till ökad psykisk ohälsa

- Ökad valfrihet och osäkerhet inför framtiden
- Höga krav och förväntningar (leva upp till ideal)
- Ökad stress över skolarbete
- Höga trösklar till arbetsmarknad och ökad ungdomsarbetslöshet
- Ökad tid framför datorer/sociala medier
- Ökad social ojämlikhet

- Ökad benägenhet att rapportera psykisk ohälsa?

Dåligt mående hos unga är ofta något övergående, men kan leda till:

- Somatiska problem
- Ätstörningar
- Aggressivitet
- Social isolering
- Droganvändning
- Självskaðebeteende
- Självmord

Vad vet vi från tidigare studier om unga droganvändares psykiska hälsa?

- Unga droganvändare lever ofta med en social utsatthet och en sämre psykisk hälsa i jämförelse med andra unga
- Studier har visat att majoriteten ungdomar och unga vuxna med drogproblem har en samtida psykisk ohälsa (samtida sjuklighet)
- Externaliserande tillstånd såsom CD (uppförandestörning) och ADHD är vanligare än internaliserande problem som depression, nedstämdhet och ångest
- Externaliserade problem är vanligare bland pojkar och internaliserade problem är vanligare bland flickor

Hur kan samtida sjuklighet förstås?

- Droganvändning kan vara ett sätt att hantera psykisk ohälsa (självmedicinering)
- Droganvändning kan öka risken för psykisk ohälsa (t ex psykos, depression, ångest)
- Gemensamma faktorer som t.ex. negativa uppväxtvillkor, tidiga övergrepp/trauman, negativt kamratumgänge, genetisk sårbarhet
- Psykisk ohälsa och drogproblem kan ske parallellt, utan tydlig koppling

Förändring är svår men möjlig

- Unga med en samtida sjuklighet har generellt allvarigare drogproblem, svårare sociala problem, sämre behandlingsresultat och större risk för återfall jämfört med unga med enbart drogproblem
- Samtidigt förändras ofta den psykiska ohälsan över tid och många får både minskade problem med psykisk ohälsa och en minskad droganvändning efter behandling

Få svenska studier

- Få svenska studier har undersökt unga droganvändares psykiska hälsa
- De studier som har gjorts bygger framförallt på unga droganvändare i akutsjukvård
- Sammanfattningsvis ger befintliga svenska studier en bild av en mycket problemtyngd grupp unga droganvändare med svåra och ofta varaktiga psykiatriska problem

En pågående forskningsstudie

Syfte: att undersöka den självrapporterade psykiska hälsan hos unga droganvändare i öppenvård

- Vilka olika psykiska problem rapporterar ungdomarna?
- Vilka skillnader i psykisk ohälsa och social situation finns beroende på kön?
- Hur relaterar graden av drogproblem till olika typer av psykiska problem?
- Sker förändring i psykisk ohälsa och droganvändning över tid i behandling?

RESEARCH

Open Access

Mental health problems among young people in substance abuse treatment in Sweden

Torkel Richert^{1*} , Mats Anderberg² and Mikael Dahlberg²

Abstract

Background: Young people with substance use problems face a high risk of co-occurring mental health problems, something that may involve a more difficult life situation, social problems as well as worse treatment outcomes. The aim of this study is to analyse self-reported mental health problems among young people receiving outpatient treatment for substance use problems in Sweden. We explore what types of mental health problems are more or less predominant, and whether there are significant differences between boys and girls. In addition, we analyse how various mental health problems covary with indicators of substance abuse severity.

Methods: The study is based on structured interviews with 1970 young people enrolled at outpatient clinics in 11 Swedish cities. The data was analysed through frequency- and averages-calculations, Chi-square tests and multivariate logistic regression analyses.

Results: Self-reported mental health problems were common among the young people in the study. A relatively large percentage of the total group (34–54%) reported problems such as concentration difficulties, sleeping difficulties, anxiety and depression. At the same time, many of the young people did not report any symptoms and only a small group, about 20%, reported diagnosed mental health disorders. The results show substantial gender differences, with girls reporting significantly higher levels of mental health problems.

Multivariate logistic regression analyses demonstrated significant associations between severity of drug use problems and anxiety, concentration difficulties, aggression, hallucinations and mental stress caused by experiences of trauma.

Conclusions: Treatment needs are diverse within this group of young people who use drugs. Since girls report higher levels of all mental health problems, and a larger burden of psychosocial risk factors than boys, they are likely to require more comprehensive treatment interventions. The link between more severe drug problems and mental health problems points to the importance of exploring this relationship in treatment. A multidisciplinary approach, in which co-occurring problems can be addressed simultaneously, may be the best treatment form for many young people with drug problems.

Keywords: Young people, Adolescents, Mental health problems, Drug use problems, Substance abuse treatment, Gender differences

* Correspondence: torkel.richert@mat.se

¹Department of Social Work, Malmö University, Citadellsvägen 7, 211 18 Malmö, Sweden

Full list of author information is available at the end of the article

© The Author(s). 2020 **Open Access** This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License, which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source, provide a link to the Creative Commons licence, and indicate if changes were made. The images or other third party material in this article are included in the article's Creative Commons licence, unless indicated otherwise in a credit line to the material. If material is not included in the article's Creative Commons licence and your intended use is not permitted by statutory regulation or exceeds the permitted use, you will need to obtain permission directly from the copyright holder. To view a copy of this licence, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>. The Creative Commons Public Domain Dedication waiver (<http://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/>) applies to the data made available in this article, unless otherwise stated in a credit line to the data.

Datamaterial

- UngDOK data från 11 "Maria mottagningar" i Sverige
- Personer som påbörjat kontakt mellan åren 2014-2016
- Totalt 1970 respondenter

”Maria mottagningar” - viktiga arenor för tidig upptäckt

- Maria Ungdom i Stockholm (1960-tal)
- Ett 15-tal lokala ”Maria mottagningar” runt om i landet
- Samverkan mellan socialtjänst och sjukvård (psykiatri)
- Målgrupp: ungdomar och unga vuxna (15-25) med drogproblem
- Information, rådgivning och behandling i öppenvård
- Samarbete med och behandling för föräldrar

Besökarna

- Vem tar kontakt: Familj 32%, socialtjänst 29 %, egen kontakt 17 %, sjukvård 11 %, skola 5 %, Polis 3 %
- Kön: 73 % pojkar/män, 27 % flickor/kvinnor
- Ålder: 12-25 år, medelålder 17 år
- Etnicitet: 28 % är födda i annat land än Sverige eller hade båda föräldrar födda i annat land än Sverige

Droganvändning

Primärdrog

Cannabis 80 %

Alkohol 13 %

Andra droger 7 %

Indikatorer på problematiskt bruk:

Genomsnittlig debutålder för primärdrog: 15,1 år

Frekvent bruk (2-3 dagar i veckan eller mer): 53 %

Kombinerar flera preparat ("blandmissbruk"): 25 %

Injicerat någon gång: 3 %

Psykiska problem, missbruksproblem och våld i uppväxtmiljön

	Kvinna	Man	Totalt
Psykiska problem	47 %	26 %	32 %
Missbruksproblem	43 %	27 %	31 %
Våld	35 %	19 %	23 %

Utsatt för olika typer av våld någon gång i livet

	Kvinna	Man	Totalt
Fysiskt våld	50 %	43 %	45 %
Psykiskt våld	56 %	29 %	37 %
Sexuellt våld	32 %	2 %	11 %

Psykisk hälsa, problem någon gång i livet

	Kvinna	Man	Totalt
Sömnpromblem	78 %	63 %	67 %
Depression	73 %	52 %	58 %
Ångest	80 %	55 %	62 %
Koncentrationssvårigheter	79 %	61 %	66 %
Våldsamt beteende	46 %	39 %	41 %
Allvarliga självmordstankar	53 %	25 %	33 %
Självmordsförsök	27 %	9 %	14 %
Hallucinationer	20 %	10 %	12 %
Medicin för psykiatrisk problematik	44 %	27 %	30 %
Ätstörning	36 %	10 %	17 %
Allvarligt skadat dig själv	51 %	16 %	36 %
Allvarlig händelse som du påverkas av psykiskt	46 %	26 %	32 %

Psykisk hälsa, problem senaste 30 dagar

	Kvinna	Man	Totalt
Sömnpblem	62 %	47 %	51 %
Depression	49 %	30 %	35 %
Ångest	64 %	38 %	45 %
Koncentrationssvårigheter	68 %	50 %	55 %
Våldsamt beteende	31 %	19 %	22 %
Allvarliga självmordstankar	20 %	8 %	11 %
Självmordsförsök	5 %	2 %	3 %
Hallucinationer	7 %	4 %	5 %
Medicin för psykiatrisk problematik	31 %	14 %	19 %
Ätstörning	13 %	5 %	7 %
Allvarligt skadat dig själv	15 %	4 %	7 %

Psykiatrisk diagnos och kontakt med psykiatri

	Kvinna	Man	Totalt
Någon neuropsykiatrisk diagnos	18 %	20 %	19 %
ADHD/ADD	16 %	19 %	18 %
Pågående kontakt med psykiatri/BUP	30 %	16 %	20 %
Tidigare frivillig psykiatrisk vård	53 %	34 %	39 %
Tidigare psykiatrisk tvångsvård	5 %	2 %	3 %

Vilka psykiska problem var associerade med svårare drogproblem?

- Koncentrationssvårigheter var associerat med både tidig debut, mer frekvent bruk och blandmissbruk
- Aggressivt beteende var bara associerat med tidig debut.
- Ångest var tydligt associerat med blandmissbruk, och frekvent bruk men inte tidig debut (ångest har tidigare predicerat alkoholanvändning bland unga, medan cannabisbruk kan öka risken för ångest/depression senare i livet.)
- Hallucinationer och stress från traumatiska upplevelser var kopplat till blandmissbruk

Problemen förändras över tid

- Preliminära resultat tyder på att både droganvändning och psykisk ohälsa har minskat signifikant vid tiden för utskrivning från Maria mottagningarna

Möjliga förklaringar:

- Behandlingen funkar
- De unga söker hjälp i ett skede när de är motiverade till förändring, förändring hade skett även utan behandling
- Problemen är för de flesta övergående/tillfälliga snarare än kroniska

Slutsatser från studien

- Unga droganvändare är en viktig målgrupp för utredning och behandling av psykisk ohälsa (unga kvinnor verkar ha en särskild utsatthet)
- Viktigt att särskilja psykisk ohälsa som beror på drogeffekter eller abstinens från annan psykisk ohälsa
- Förbättring av psykisk ohälsa och minskning av droganvändning är möjlig och relativt vanlig hos ungdomar och unga vuxna

Vikten av ett brett utbud av insatser

- Uppsökande arbete
- Lättillgänglig öppenvård/service
- Kort intervention
- Öppenvård med omfattande insatser
- Avgiftning
- LARO
- Behandlingshem
- LVU/LVM som sista insats
- Eftervård och uppföljning

Vad hjälper?

- Så tidiga insatser som möjligt
- Utredning av samsjuklighet i kombination med en kartläggning av den unges totala livssituation, familj och nätverk kan ha stor betydelse för valet av lämpliga vård- och behandlingsinsatser
- Integrerad behandling för båda tillstånden ökar chansen för goda resultat
- Bättre resultat om man involverar föräldrar och arbetar med utomterapeutiska faktorer (t ex risk- och skyddsfaktorer)

Exempel på metoder

- Kombination av motivationshöjande behandling (MET/MI) och kognitiv beteendeterapi
- Metoder som kombinerar insatser mot drogproblemen med insatser som handlar om boende, arbete, fritid och sociala kontakter
- Case management (framförallt vid svåra psykiska problem och stort vårdbehov)
- Familjebehandling för yngre personer med drogproblem (FFT, MDFT)
- Stöd till anhöriga som vill motivera närstående till behandling (CRAFT)

Mindre byråkrati och bättre samverkan

- "att komma för sent så tidigt som möjligt"
- "byråkrati och narkomani går inte ihop..."
- Det behövs bättre samverkan mellan myndigheter (Socialtjänst, beroendevård, BUP, skola, polis, frivård)
- **Vad kommer samsjuklighetsutredningen samt ny socialtjänstlag att innebära för arbetet med missbruk och beroende?**

Kunskap och förståelse

- Professionella aktörer behöver generellt bättre kunskap om nya trender i droganvändning och om effektiva behandlingsmetoder
- Unga måste få bra, trovärdig och nyanserad information om droger och deras effekter och risker
- Större förståelse för orsaker till psykisk ohälsa och droganvändning hos unga och hur detta kan hänga ihop
- Fler insatser för att minska fördomar och stigma kring personer med psykisk ohälsa och narkotikaproblem

drugsmart FAKTA FÅ HJÄLP ENGAGERA DIG LÄS VÅR BLOGG OM OSS SÖK

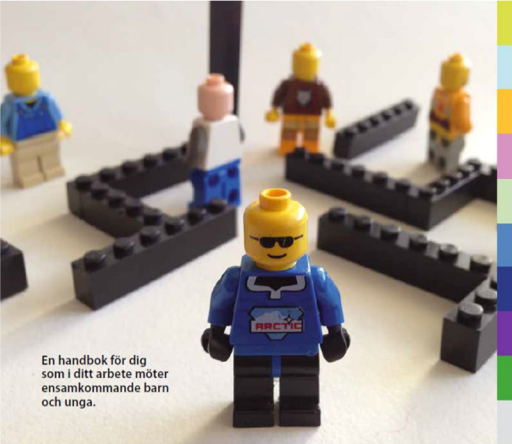
På Drugsmart hittar du information om alkohol och andra droger. Om du inte hittar den information du söker kan du ställa en anonym fråga till våra experter.

HUR KAN VI HJÄLPA DIG?

FAKTA FÅ HJÄLP ENGAGERA DIG

PID

Preventiva Insatser mot Droger

En handbok för dig som i ditt arbete möter ensamkommande barn och unga.

Vuxnas gemensamma ansvar att förebygga, upptäcka och hantera missbruk.

Alkohol- och narkotika-problem

Studentlitteratur

BJÖRN JOHNSON
TORKEL RICHERT
BENGT SVENSSON

Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende

Stöd för styrning och ledning

